

Mikrobitowcy

Autorzy: Filip Kłębczyk

Lekcja 3:

Pierwsze kroki z Pythonem. Pętle

Podczas lekcji uczniowie zapoznają się z dwoma rodzajami pętli - **for** i **while** - analizując zaprezentowane przez nauczyciela przykłady. Stworzą również własne krótkie programy z ich wykorzystaniem lub zmodyfikują przykłady. Spotkają się z pojęciem **modułu** w Pythonie i dowiedzą się, jak - z pomocą modułu **random** - generować liczby pseudolosowe z określonych przedziałów.

Cele lekcji:

Uczeń powinien:

- Znać pojęcia: pętla, przerwanie pętli, moduł
- Wiedzieć, jak działa pętla for i jak wykorzystywać ją w swoich programach
- Wiedzieć, jak działa pętla while
- Potrafi przerwać wykonywanie pętli z wykorzystaniem instrukcji break
- Wiedzieć, jak włączyć do programu moduł z wykorzystaniem instrukcji import
- Losować liczby z wykorzystaniem modułu random

Materiały pomocnicze:

- <https://github.com/PyConPL/pyladies-workshop>
- <https://docs.python.org/>

Pojęcia kluczowe:

→ pętla → moduł

Czas realizacji: 45 min.

Metody pracy:

- wykład,
- dyskusja,
- ćwiczenia praktyczne przy komputerze,
- prezentowanie efektów pracy,
- szukanie rozwiązań na postawiony problem.

Treści programowe:

Podstawa programowa kształcenia ogólnego dla szkół podstawowych – II etap edukacyjny – klasy VII-VIII, informatyka:

I. Rozumienie, analizowanie i rozwiązywanie problemów. Uczeń:

- 3) przedstawia sposoby reprezentowania w komputerze wartości logicznych, liczb naturalnych (system binarny), znaków (kody ASCII) i tekstów; formuluje problem w postaci specyfikacji (czyli opisuje dane i wyniki) i wyróżnia kroki w algorytmicznym rozwiązywaniu problemów. Stosuje różne sposoby przedstawiania algorytmów, w tym w języku naturalnym, w postaci schematów blokowych, listy kroków;
  - 5) prezentuje przykłady zastosowań informatyki w innych dziedzinach, w zakresie pojęć, obiektów oraz algorytmów.
- II. Programowanie i rozwiązywanie problemów z wykorzystaniem komputera i innych urządzeń cyfrowych. Uczeń:
- 1) projektuje, tworzy i testuje programy w procesie rozwiązywania problemów. W programach stosuje: instrukcje wejścia/wyjścia, wyrażenia arytmetyczne i logiczne, instrukcje warunkowe, instrukcje iteracyjne, funkcje oraz zmienne i tablice.
- III. Posługiwanie się komputerem, urządzeniami cyfrowymi i sieciami komputerowymi. Uczeń:
- 2) rozwija umiejętności korzystania z różnych urządzeń do tworzenia elektronicznych wersji tekstów, obrazów, dźwięków, filmów i animacji;
  - 3) poprawnie posługuje się terminologią związaną z informatyką i technologią.
- IV. Rozwijanie kompetencji społecznych. Uczeń:
- 1) bierze udział w różnych formach współpracy, jak: programowanie w parach lub w zespole, realizacja projektów, uczestnictwo w zorganizowanej grupie uczących się, projektuje, tworzy i prezentuje efekty wspólnej pracy;

Wprowadzenie w tematykę i integracja grupy (5 min.)

Nauczyciel pyta uczniów, czy spotkali się z pojęciem pętli w programowaniu? Jeżeli uczniowie nie potrafią wytłumaczyć działania pętli lub mają z tym poważne problemy, nauczyciel wyjaśnia pojęcie oraz stara się je przedstawić na łatwych do wyobrażenia przykładach (np. sygnalizator świetlny dla przechodniów, który w sposób ciągły powtarza tę samą sekwencję trzech rodzajów świateł - czerwone, zielone, migające zielone).

Część zasadnicza (35 min.)

Nauczyciel prezentuje działanie pętli **for**. W Pythonie ma ona następującą formę:

```
for i in iterowalny:  
    Blok instrukcji
```

Pętla for w Pythonie jest wykorzystywana do wykonywania kolejnych kroków na tzw. iterowalnych elementach. Mogą to być niektóre typy kontenerowe (np. listy), ciągi znakowe lub specjalne rodzaje funkcji - generatory (np. range). Przykładowo możemy wypisać w osobnych liniach wszystkie znaki wprowadzone przez użytkownika.

```
1 txt = input()  
2 for i in txt:  
3     print(i)
```

Zmienna **i** w kolejnych iteracjach pętli przyjmuje znaki z ciągu znakowego (tekstu) zapisanego w zmiennej **txt**. Możemy też wykonać pętlę określoną liczbą razy z wykorzystaniem generatora **range**. Poniższy kod wypisze tekst wewnątrz pętli 5 razy.

```
1 for i in range(5):  
2     print("Ahoj przygodo!")
```

Możemy też wypisać w kolejnych obiegach pętli zmienną **i**. Warto zwrócić uwagę, że przyjmuje ona pięć wartości, ale począwszy od 0 a nie 1.

```
1 for i in range(5):  
2     print(i)
```

Powyższy program wypisze pięć wartości - liczby od 0 do 4. Jeśli chcielibyśmy wypisać wartości od 1 do 5, jednym ze sposobów jest dodanie 1 przy wypisywaniu.

```
1 for i in range(5):  
2     print(i+1)
```

Można też ten sam efekt osiągnąć inaczej - podając zakres (w postaci dwóch parametrów), po którym ma się odbywać iteracja. Przy czym należy pamiętać, że druga z liczb z zakresu nie zostanie podstawiona pod zmienną **i**, więc całość zakończy się na liczbie wcześniejszej przed nią, czyli 5.

```
1 for i in range(1, 6):  
2     print(i)
```

Funkcja-generator **range** przyjmuje tutaj dwa argumenty. Używamy (tak jak to ma miejsce w każdej funkcji) przecinka do ich rozdzielenia. W końcu możemy podać jeszcze jeden argument, który określa, jak szybko w kolejnych krokach mają się zwiększać liczby w podanym zakresie. Przykładowo poniższy kod wypisze liczby 1, 3 i 5 gdyż trzeci argument dla **range** określa, że mają się zmieniać co 2.

```
1 for i in range(1, 6, 2):
2     print(i)
```

By przećwiczyć nowe informacje zadajemy uczniom dwa zadania. Zadanie pierwsze polega na wypisaniu wszystkich parzystych liczb dwucyfrowych (bez korzystania z warunku **if** i operatora **%**). Do rozwiązania należy wykorzystać **range** w wersji z trzema argumentami:

```
1 for i in range(10, 100, 2):
2     print(i)
```

Drugie zadanie to wypisanie po kolei wszystkich wielokrotności liczby od 5 do 60 (włącznie).

```
1 for i in range(5, 65, 5):
2     print(i)
```

Aby nieco urozmaicić nasze zadania skorzystamy z modułu **random**. Moduły (biblioteki) w Pythonie umożliwiają korzystanie z dodatkowych funkcji i innych elementów, niedostępnych dla programisty bez ich wczytania z wykorzystaniem słowa kluczowego **import**. W poniższym przykładzie wczytujemy bibliotekę **random**, która zawiera przydatną funkcję **randint** losującą liczbę całkowitą z określonego przedziału (obustronnie domkniętego, czyli inaczej niż w przypadku **range**). Program wypisze wylosowaną liczbę z przedziału od 1 do 6 (jest to działanie analogiczne do rzutu kostką).

```
1 import random
2
3 print(random.randint(1,6))
```

Przykładowo, jeżeli chcielibyśmy wylosować trzy razy liczby z przedziału od 1 do 6 (analogicznie do trzech rzutów kostką do gry), możemy to zrealizować z wykorzystaniem pętli **for**.

```
1 import random
2
3 for i in range(3):
4     print(random.randint(1,6))
```

Możemy też o liczbę losowań zapytać użytkownika.

```
1 import random
2
3 print("Ile razy mam rzucić kostką?")
4 x = int(input())
5 print("Wyniki rzutów kostką:")
6 for i in range(x):
7     print(random.randint(1,6))
```

W Pythonie pętle możemy też przerwać szybciej używając słowa kluczowego **break**. Wyobraźmy sobie sytuację, że losujemy liczbę z przedziału od 1 do 6 dziesięć razy, ale jeśli tylko wypadnie 6, przerywamy dalsze losowanie. Odpowiadający kod przedstawiamy uczniom poniżej:

```
1 import random
2
3 print("Wyniki rzutów kostką:")
4 for i in range(10):
5     result = random.randint(1,6)
6     print(result)
7
8     if result == 6:
9         break
10    print("Liczba losowań to:",i+1)
```

Uczniom dajemy zadanie modyfikacji powyższego programu:

- a) program na końcu ma wyświetlić sumę wszystkich wylosowanych liczb
- b) program na końcu ma wyświetlić ile razy wylosowano liczbę parzystą

Pierwsza modyfikacja (przykładowa):

```
1 import random
2
3 count_sum = 0
4 print("Wyniki rzutów kostką:")
5 for i in range(10):
6     result = random.randint(1, 6)
7     count_sum = count_sum + result
8     print(result)
9     if result == 6:
10        break
11    print("Liczba losowań to:", i+1)
12    print("Suma losowań to:", count_sum)
```

Druga modyfikacja (przykładowa):

```
1 import random
2
3 count_sum = 0
4 count_even = 0
5 print("Wyniki rzutów kostką:")
6 for i in range(10):
7     result = random.randint(1, 6)
8     count_sum = count_sum + result
9     print(result)
10    if result % 2 == 0:
11        count_even = count_even + 1
12    if result == 6:
13        break
14    print("Liczba losowań to:", i+1)
15    print("Suma losowań to:", count_sum)
16    print("Liczbę parzystą wyrzucono razy:", count_even)
```

Ostatni program możemy trochę usprawnić. Liczba 6 jest liczbą parzystą, więc możemy sprawdzać, czy została wyrzucona tylko w tym przypadku, gdy wiemy, że wyrzucono liczbę parzystą (wyrzucenie nieparzystej eliminuje liczbę 6 jako jedną z możliwości).

```
1 import random
2
3 count_sum = 0
4 count_even = 0
5 print("Wyniki rzutów kostką:")
6 for i in range(10):
7     result = random.randint(1, 6)
8     count_sum = count_sum + result
9     print(result)
10    if result % 2 == 0:
11        count_even = count_even + 1
12        if result == 6:
13            break
14 print("Liczba losowań to:", i+1)
15 print("Suma losowań to:", count_sum)
16 print("Liczbę parzystą wyrzucono:", count_even)
```

Powyższy program jest o tyle lepszy, że jeżeli wylosowana liczba nie jest liczbą parzystą, to program nie musi sprawdzać, czy jest równa 6, co w przypadku bardzo wielu losowań daje pewną oszczędność czasu wykonywania programu. W Pythonie, gdy nową wartość zmiennej opieramy o zwiększenie jej samej, możemy skorzystać z operatora `+=`. W związku z tym wyrażenie...

```
count_sum = count_sum + result
```

...możemy zapisać krócej jako:

```
count_sum += result
```

Podobnie jak zwiększenie o jeden (inkrementacja)...

```
count_even = count_even + 1
```

...możemy zapisać jako:

```
count_even += 1
```

Gdybyśmy natomiast zmniejszali wartość możemy zastosować operator `-=`, tak jak poniżej zmniejszamy o jeden (dekrementujemy) wartość zmiennej `x`:

```
x -= 1
```

Istnieją też odpowiednio operatory takie jak `*=` `/=` `//=` `%=`, których działanie jest analogiczne jak dla wcześniejszych przykładów. Poza pętlą `for` w języku Python istnieje też pętla `while`. Jest to pętla która powtarza instrukcje w niej zawarte, w zależności czy warunek (kontynuacji) jest spełniony. W momencie, gdy warunek przestanie być prawdziwy, kolejny krok pętli nie jest wykonywany. Podobnie jak w przypadku pętli `for`, tu również istnieje możliwość przerywania w dowolnym miejscu pętli z wykorzystaniem `break`.

```
while warunek:
    Blok instrukcji
```

Na koniec lekcji przedstawiamy przykładowy program wykorzystujący pętlę `while` - wypisujący wielokrotności liczby 2, ale mniejsze lub równe 128.

```
1 x = 2
2 while x <= 128:
3     print(x)
4     x *= 2
```

Podsumowanie (5 min.)

Nauczyciel skrótowo powtarza nowe informacje jakie pojawiły się w trakcie lekcji. Pyta uczniów, jakie elementy sprawiły im największą trudność oraz wspomina, że więcej przykładów z pętlą **while** będzie zaprezentowanych na kolejnej lekcji.